

JONGE HISTORICI SCHRIJVEN GESCHIEDENIS

THOMAS VAN NEERBOS
De kleren van de keizer

De kleren van de keizer

© 2011, Thomas van Neerbos

Uitgave van Jonge Historici Schrijven Geschiedenis, Amsterdam

Publicatienummer 7

Redactie: Lianne van der Vlugt

Afbeelding voorblad: *Statue of Augustus of Prima Porta & Red Toga*

Ontwerp en opmaak: Daan van Schijndel

www.jongehistorici.nl

Inhoudsopgave

De kleren van de keizer	2
Inleiding	3
1. Het keizerschap van binnenuit	5
2. De invloed van de omgeving op het keizerschap	12
3. De instandhouding van het keizerschap	17
Conclusie	20
Literatuurlijst	21
Bijlagen	23

De kleren van de keizer

Er was eens een keizer die zo ijdel was dat hij zich wel zeven keer per dag verkleedde om zichzelf vervolgens uren voor de spiegel te bewonderen. Hij was altijd op zoek naar de zeldzaamste stoffen. Op een dag kwamen er twee heel bijzondere kleermakers in het paleis, die in staat waren om kleding te maken van een weefsel dat alleen door intelligente mensen kon worden gezien. De ijdele keizer nam hen meteen in dienst. De twee kleermakers trokken zich terug in een speciaal voor hen ingerichte torenkamer en gingen aan de slag.

Na een aantal weken stuurde de keizer één van zijn dienaren naar de torenkamer om te zien of het werk al vorderde. De kleermakers waren druk in de weer en lieten de man zien wat zij al hadden gemaakt. De arme man zag helemaal niets, maar omdat hij bang was zijn baan te verliezen als zou blijken dat hij niet slim genoeg was om de stof te zien, deed hij maar net alsof. Aan de keizer vertelde hij dat het pak werkelijk prachtig werd. Een tweede dienaar, die een week later werd gestuurd, verging het niet beter. Ook hij zag helemaal niets. Een paar weken later moest de keizer zelf komen om te passen. Net als zijn dienaren zag hij geen stof en al helemaal geen pak! Maar ook hij liet niets merken. In zijn onzichtbare kleren stond hij voor de spiegel te draaien en ondertussen vroeg hij zich af of hij wel geschikt was om keizer te zijn, nu bleek dat hij daar misschien wel veel te dom voor was.

Een aantal dagen later was de kleding klaar en de keizer besloot om een grootse tour door de stad te maken in zijn nieuwe kostuum. Toen de keizer uitreed stonden er veel mensen langs de route te kijken, want iedereen was benieuwd naar de bijzondere stof. Alle toeschouwers riepen dat ze de kleding prachtig vonden, want niemand wilde toegeven dat hij eigenlijk niets zag. Maar een klein jongetje, dat op de schouders van zijn vader zat, riep: 'Kijk eens pap, de keizer zit helemaal in zijn blootje!' Nu durfden anderen ook toe te geven dat ze de stof niet zagen en na enige tijd stond iedereen te lachen om de keizer, die bloot in zijn koets zat.

Inleiding

Tegenwoordig is 'De Kleren van de Keizer'¹ een uitdrukking voor een dwaze gewoonte of beslissing die iedereen afkeurt, maar waartegen niemand protesteert uit angst om tegen het collectief en haar leiders in te gaan.² Vermoedelijk gold dit ook voor het Romeinse volk en haar keizers. Er was een bepaald systeem dat slecht werkte, maar het kwam niet in mensen op om het systeem te veranderen. Verder waren misschien de Romeinse keizers ook wel praalzieke heersers die weinig anders deden dan zoeken naar manieren om hun tijd te doden.

Naar mijn mening is het keizerschap nooit veel meer geweest dan een idee: een idee dat nooit helemaal is verdwenen en machtige mannen door de eeuwen heen heeft betoverd. Van een echt systeem is nooit sprake geweest. Dit werkstuk is geschreven vanuit het perspectief van het kleine jongetje dat ziet dat het keizerschap eigenlijk niets om het lijf heeft. De stelling is dat het keizerlijk systeem een non-systeem is. Het functioneert niet omdat het niet hoeft te functioneren. De keizer en zijn hofhouding hebben weinig tot niets te maken met het regeren van het rijk. De verschillende argumenten voor deze stelling zijn in te delen in twee categorieën. De eerste categorie bestaat uit aanmerkingen op het keizerschap zelf en de inhoud daarvan, als het ware van binnenuit. De tweede categorie argumenten heeft betrekking op de omgeving van de keizers en de rest van het bestuur, als het ware van buitenaf.

Het eerste hoofdstuk zal de argumenten behandelen die betrekking hebben op het keizerschap zelf. Ten grondslag aan dit hoofdstuk ligt het onderzoek dat is verricht naar het keizerlijk systeem. Er is zo veel mogelijk informatie over zo veel mogelijk keizers in een tabel te geplaatst. Het resultaat is een overzicht van honderd keizers, de manier waarop ze aan de macht zijn gekomen en hoe dit is verlopen. De tabel is in de bijlage te vinden. Vervolgens zal in het tweede hoofdstuk de categorie argumenten behandeld worden die betrekking heeft op de

---

¹ Hierboven vrij naar Hans Cristian Andersen

² http://nl.wikipedia.org/wiki/De_nieuwe_kleren_van_de_keizer

omgeving van de keizers en het bestuur. Dit hoofdstuk is deels ook gebaseerd op de tabel, maar met name op verschillende boeken over het Romeinse keizerrijk en mijn eigen ideeën en vermoedens. Na het behandelen van de twee categorieën geef ik in het derde hoofdstuk aan waarom ik denk dat het systeem toch bleef bestaan. Deze vraag wordt zowel van binnenuit beantwoord, vanuit de keizers, als van buitenaf, vanuit het volk.

Dit essay moet gezien worden als een verkennend onderzoek naar een nieuw onderwerp. Ik had niet de tijd, het materiaal of de kennis om dit onderzoek helemaal op de juiste manier uit te voeren. Toch is het gelukt door de combinatie van systematisch onderzoek en literatuuronderzoek interessante gegevens af te lezen die een heleboel duidelijk maken over het functioneren van het keizerschap.

1 Het keizerschap van binnenuit

Om de inhoud van het keizerschap te behandelen zullen de volgende aspecten aan bod komen: de benoeming, de functievereisten, de capaciteiten van de keizers, de mate waarin zij hun eigen beleid bepaalden, de duur van het keizerschap en het feit dat keizers niet werden afgerekend op hun daden.

Er was geen vaste vorm van benoeming in het Romeinse Keizerrijk. Rodgers zegt hier het volgende over:

Een cruciale zwakte van het Romeinse Rijk is het gebrek aan een geaccepteerd opvolgingssysteem. Monarchieën zijn gewoonlijk overerfbaar. Theoretisch gesproken was het rijk geen monarchie, maar keizers buiten het dynastieke sentiment zo vaak mogelijk uit, zelfs als ze rampzalig slechte erfgenamen hadden.³

Een voorbeeld hiervan staat in het boek van Stephen Mitchell. Er werd beweerd dat Constantijn de kleinzoon van Claudius Gothicus was om zijn positie ten opzichte van andere aspirant-keizers te versterken. 'The rivals for power played the old game of dynasty politics for all it was worth.'⁴

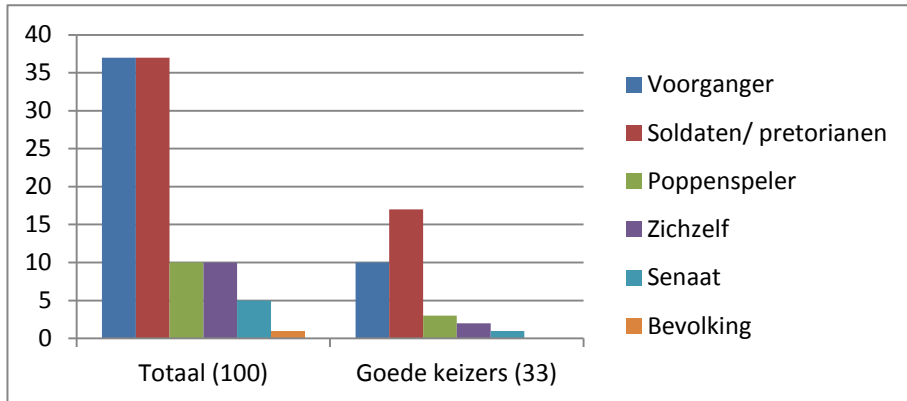
Uit de tabel blijkt dat keizers op verschillende manieren werden benoemd. Sommige keizers werden benoemd door hun leger, anderen door de pretoriaanse garde en weer anderen benoemden zichzelf. Van de twintig keizers die door poppenspelers, het volk of zichzelf werden gekozen werden er maar drie 'goede' keizers, volgens de toen geldende normen (figuur 1).

---

³ Rodgers, N. (2005). *De opkomst en ondergang van het oude Rome*. Utrecht, Veltman Uitg. 248

⁴ Mitchell, S. (2007). *A History of the Later Roman Empire*. Oxford, Blackwell Publishing Ltd. 63

Figuur 1: Door wie werden de keizers gekozen?

Dit had waarschijnlijk te maken met respectievelijk verschillende belangen, weinig ervaring en slechte smaak. In de praktijk was geen benoeming hetzelfde. Hierdoor kon in theorie iedereen keizer worden en dat zorgde voor een oncontroleerbare situatie. Alle keizers moesten voortdurend op hun hoede zijn voor usurpatoren en opvolgers.

Uit de geschiedenis blijkt dat er niet een bepaald profiel was waar een keizer aan moest voldoen. Soms werd er gezocht naar een familielid van een eerdere keizer, soms naar een kundig militair. Vaak lijkt er echter geen enkel verband te bestaan tussen de vaardigheden van een keizer en de rol die hij zou moeten vervullen. Een voorbeeld hiervan is keizer Julianus:

Als 24-jarige student filosofie in Athene had Julianus geen politieke of militaire ervaring. Hij onderscheidde zich slechts door zijn inktvingers en ouderwetse baard toen zijn verre neef Constantius II hem in 355 na Christus, vroeg om als Caesar het westelijk rijksteel te besturen.⁵

In de tabel wordt niet vermeld wat keizers deden voordat ze keizer werden, het is dat het niet alleen militairen en bestuurders betrof. Verder blijkt dat Romeinse keizers onervaren waren. Ik ben niet streng geweest in het veronderstellen van ervaring bij de keizers en toch had

---

⁵ Rodgers (2005). 74

vijfendertig procent deze niet (figuur 2). Dit gegeven zegt iets over het systeem waar zij deel van uitmaakten.

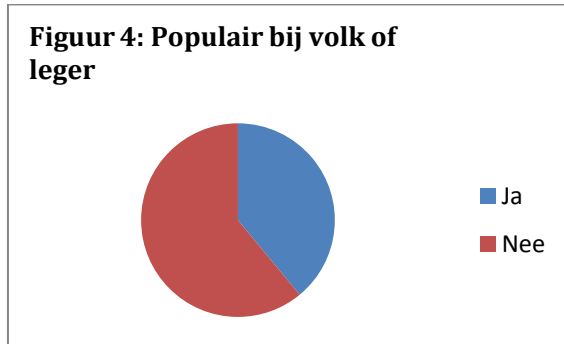

Soms waren keizers te jong om welke ervaring dan ook te hebben opgedaan. In de tabel is terug te vinden dat er elf heersers zijn geweest die jonger dan vijftien jaar oud waren. Geen van deze keizers had relevante ervaring, en slechts twee van hen waren populair en werden uiteindelijk goede keizers. Er waren eveneens twee van deze jonge heersers die een natuurlijke dood stierven. Dit waren niet dezelfde als de populaire, goede keizers. Enkele keizers waren te oud om nog tot grote daden te komen. Onder de elf keizers die meer dan zestig jaar oud waren bij hun benoeming waren slechts drie goede keizers. Ondanks hun gevorderde leeftijd stierven slechts drie van hen een natuurlijke dood. Ook in dit geval waren dat niet uitsluitend de goede keizers (figuur 3).

Figuur 3: Leeftijd ten tijde van benoeming

0-20 jaar:	17
20-40 jaar:	33
40-60 jaar:	39
60+ jaar:	11

Uit de tabel blijkt dat slechts weinig keizers populair waren bij het volk of het leger. Er waren er ook niet veel die door zowel klassieke als moderne historici als goede keizers worden gezien. Lang niet alle goede keizers waren populair (figuur 4 en 5). Dit heeft er volgens mij mee te maken dat het volk geen idee had van haar eigen belangen, hierover handelt het derde hoofdstuk.

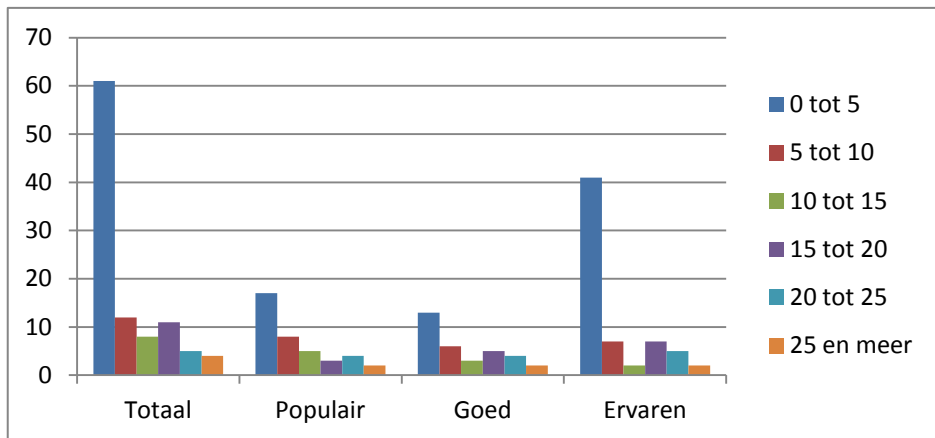

Zelfs in de tijd waarin de keizer nog zetelde in Rome en het altijd duidelijk was wie de keizer op een bepaald moment was, is het onduidelijk wat een keizer eigenlijk deed. Het is de vraag of alle beslissingen die aan de verschillende keizers zijn toegewezen ook door die mannen zijn genomen. Rodgers vertelt dat 'hoewel Marcus Aurelius zijn zoon had voorbereid op zijn keizerlijke rol, Commodus al spoedig lastige openbare plichtplegingen ontweek en regeerde via opper-

machtige gunstelingen'.⁶ Van verschillende keizers blijkt duidelijk uit de tabel en verschillende beschrijvingen dat ze niet zelfstandig regeerden. Ze waren te jong of met andere dingen bezig. Sommigen waren compleet in de macht van familieleden of raadgevers. Bij de laatste keizers is dit vrij duidelijk. Zij werden aangewezen en afgeserveerd door de Germaanse generaals die in de tabel poppenspelers zijn genoemd.

Het keizerschap duurde over het algemeen niet lang. Al bevestigen enkele uitzonderingen de regel. De tabel geeft niet altijd een goed beeld van de realiteit omdat sommige keizers hun zoons al tot keizer uitriepen terwijl ze zelf nog aan de macht waren. Ook werden er door de onduidelijke opvolgingsregels vaak meerdere keizers tegelijk uitgeroepen. Desondanks waren zestig van de honderd voor dit onderzoek bekeken keizers minder dan vier jaar aan de macht (figuur 6).

Figuur 6: Hoe lang waren de keizers aan de macht?

Vijfendertig van deze keizers maakten zelfs het eerste jaar niet vol. Zij regeerden dus korter dan alle moderne presidenten en regeringen en veel korter dan andere keizers en koningen in die tijd. Deze regeerden vaak tot ze een natuurlijke dood stierven. In de korte

⁶ Rodgers (2005). 32

periode dat de Romeinse keizers aan de macht waren, was het hoogstwaarschijnlijk onmogelijk grote veranderingen of nieuwe wetten door te voeren. Maar misschien was hier ook wel helemaal geen behoefte aan.

In augustus 423 stierf Honorius, waarschijnlijk aan waterzucht of longoedeem. Over zijn regeeractiviteiten valt weinig positiefs te melden. Hij was als kind op de troon gekomen, is altijd kind gebleven en bleef afhankelijk van de adviezen van anderen. Hij was een zwakke persoonlijkheid, die werd beheerst door angst en moeilijke taken uit de weg ging. Hoewel hij moest toezien dat Rome werd geplunderd, dat gebieden verloren gingen en dat een aantal troonpretendenten hem het leven moeilijk maakte, heen hij bijna dertig jaar op de troon weten te blijven. Er zijn betere keizers geweest die een slechter lot hebben getroffen.⁷

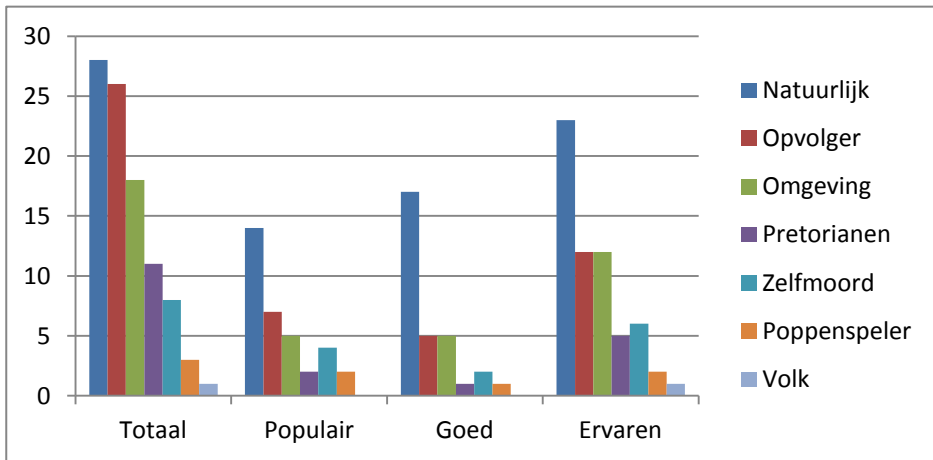
Uit de tabel blijkt dat van de dertig keizers die niet ervaren, populair of 'goed' waren er toch tien waren die het langer dan acht jaar uit wisten te houden. Van de vierentwintig keizers die al deze eigenschappen wel hadden, waren dat er ook tien (figuur 6). Hiermee wil ik zeggen dat keizers totaal niet werden afgerekend op hun daden. Dit blijkt ook uit de manier waarop de keizers omkwamen. Van de achtentwintig goede en populaire keizers werden er vijftien vermoord of pleegden uit voorzorg zelfmoord. Van de zesenvijftig keizers die niet goed en niet populair waren kwamen er toch nog tien op natuurlijke wijze om (figuur 7). De keizers zelf waren hier blijkens de bekende uitspraak van Septimus Severus: 'Vermijd tweespalt, maak de soldaten rijk en bekommer je niet om anderen' ⁸ ook van op de hoogte.

---

⁷ Meijer, F. (2006). *Keizers sterven niet in bed*. Amsterdam, Athenaeum-Polak & Van Gennep. 191

⁸ Cassius Dio 77, 15

Figuur 7: Hoe kwamen de keizers om het leven?

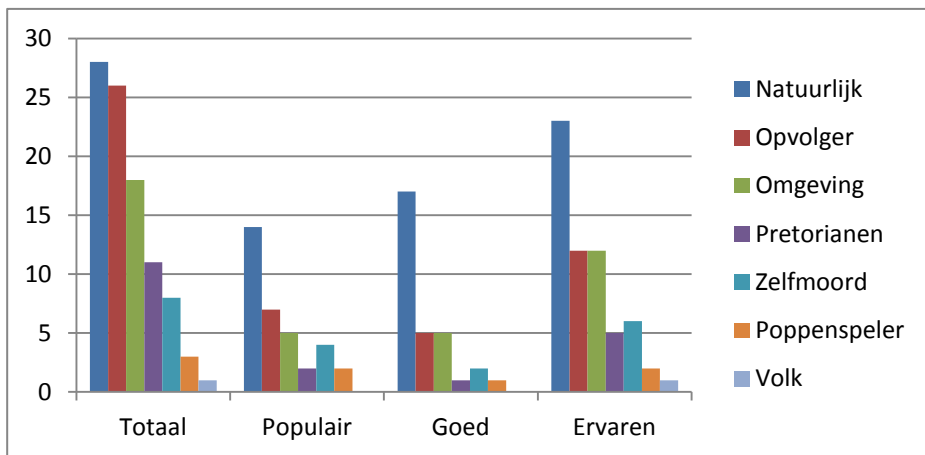

2 De invloed van de omgeving op het keizerschap

Het tweede hoofdstuk gaat over de omstandigheden rond de keizer. Er was veel geweld aan het hof, naast de keizers waren de senatoren en het volk hier de dupe van. Zij hadden weinig tot niets in te brengen. Het leger had enorm veel macht. Ondanks of misschien wel dankzij deze situatie bleef het lokale bestuur in stand. Het rijk werd geregeerd.

Een van de redenen dat de keizers van het Oost-Romeinse Rijk buiten beschouwing zijn gelaten is het feit dat het er in Constantinopel anders aan toe ging dan in Rome. 'Zulke hofcomplotten waren in het westen erger dan in het oosten.'⁹ In Rome heerste sinds het begin van de keizertijd het credo: 'de keizer is dood, leve de keizer'. Zevenenzestig van de honderd keizers uit de tabel werden vermoord of pleegden uit voorzorg zelfmoord. De meeste van die zevenenzestig heersers werden omgebracht door hun opvolger. Ook kwam het regelmatig voor dat ze werden vermoord door hun directe omgeving die dacht met een nieuwe keizer beter af te zijn (figuur 8).

Figuur 8: Hoe kwamen de keizers om het leven?

⁹ Rodgers (2005). 248

Fik Meijer geeft daar twee voorbeelden van met betrekking tot de keizers Trebonianus Gallus en Aemilianus:

Zij keerden zich tegen hun keizer en doodden hem en zijn zoon, in de vaste overtuiging dat de nieuwe keizer hen rijkelijk zal belonen. ... De soldaten, die kort daarvoor nog zo enthousiast over Aemilianus waren geweest, lieten hem vallen en vermoordden hem, ofwel omdat hij hen niet voldoende had beloofd, of omdat ze meer vertrouwen stelden in de kwaliteiten van Valerianus.¹⁰

Keizers werden ook geregeld vermoord door familie of handlangers daarvan. De zoon van de eerder aangehaalde Septimius Severus, Caracalla, vermoordde bijvoorbeeld zijn broer Geta terwijl deze in de armen van hun moeder lag. Volgens sommige schrijvers waren de latere keizers onverschrokken soldaten die waar mogelijk de landsgrenzen verdedigden. In dezelfde tijd werden de legers echter net zo vaak gebruikt om de onderlinge strijd om de macht en het keizerschap uit te vechten. De heilige Hiëronymus uit Bethlehem zei het volgende in 396 na Christus: *De Romeinse wereld gaat ten onder [...] de onderlinge gevechten kosten ons meer dan die tegen onze vijanden.* Vanuit deze wetenschap is het moeilijk voorstelbaar dat keizers zich voldoende bezig konden houden met het bestuur van het rijk. De keizer had alle macht maar de handen waren hem tegelijkertijd gebonden, zoals we verder in dit hoofdstuk zullen zien. Weer vat Septimius Severus het goed samen: *Ik ben alles geweest en het was allemaal voor niets.*¹¹

Het volk en de senaat hadden wat betreft het keizerlijk systeem geen enkele macht. Het volk heeft precies twee keer ingegrepen zoals te zien is in de tabel. Het benoemde Gordianus I en het vermoordde Petronius Maximus. De senaat had blijkens de tabel een goede hand bij het kiezen van keizers maar mocht jammer genoeg niet vaak zelf de beslissing nemen. De senaat bekrachtigde af en toe een keuze van bijvoorbeeld de pretorianen of het leger, maar had feitelijk niets te

---

¹⁰ Meijer (2006). 124

¹¹ Meijer (2006). 99

zeggen. De senaat had overigens vermoedelijk wel een belangrijk aandeel in het feitelijk bestuur van het rijk. Veel senatoren of familieleden van senatoren waren welgestelde kooplieden en landeigenaren die aardig wat te zeggen hadden in het plaatselijk bestuur.

In the fourth century cities were still nominally governed by local landowners, who represented local interests. During the fifth and sixth centuries this form of constitutional civic government was replaced by a more patriarchal system, in which power was largely monopolized by imperially nominated officials, estate-owning grandees, or bishops.¹²

Het Romeinse leger had enorm veel macht. Dit blijkt duidelijk uit de tabel: de soldaten en pretorianen kiezen samen zevenendertig keizers en ze brachten er minstens zoveel om het leven. Veel keizers waren eerst onderdeel van de pretoriaanse garde of het leger. Het leger was een van de weinige onderdelen van de samenleving waar de keizers zich noodgedwongen mee bezighielden. Imperator betekent letterlijk: triomferende opperbevelhebber. Het leger werd zowel gebruikt voor de voortdurende strijd aan de grenzen als voor de voortdurende strijd om de troon.

The history of the Roman state in late antiquity was forged in an environment of warfare, battle, and military activity. It has been estimated that more than two-thirds of the annual state budget, the income derived from taxation, tribute, and the lease of imperial lands, was expended on soldiers wages and benefits, on supplying and equipping the armies, and maintaining the military infrastructure. ... The Roman army was overwhelmingly the most important component of the Roman state.¹³

Veel keizers buiten de periode 235 tot 284 na Christus voldeden aan de definitie van soldatenkeizer. Deze door historici zo verafschuwde, door

---

¹² Mitchell (2007). 9

¹³ Ibidem. 53

soldaten gekozen keizers deden het overigens beter dan de door voorgangers gekozen keizers.

Ondanks de hierboven beschreven chaos aan het hof en het voortdurende reizen van de verschillende hofhoudingen werd, zoals René van Royen zegt, de post gewoon rondgebracht. Zoals in het eerste hoofdstuk al betoogd is, had de keizer niet veel te maken met de regering. Sommige zeer belangrijke ontwikkelingen deden zich voor onder incapabele keizers. Op veel van deze ontwikkelingen had de keizer nauwelijks invloed, zelfs al had hij dat gewild. Jaap ter Haar zegt hierover:

De geschiedschrijvers hebben meestal het oog op Rome gericht, op het hof en de legers. Dikwijls hebben zij sombere tonen laten horen over corruptie en verderf. Doch achter deze gevel van regering en rijk is het eigenlijke leven van de bevolking, met zijn arbeid en duizenden dagelijkse dingen, gewoon doorgedaan.¹⁴

Ter Haar zegt ook dat:

De groei van het ambtenarenapparaat zich steeds sterker doet voelen; zij drukt als een loodzware last op de samenleving. De keizer heet almachtig te zijn: uit zijn naam wordt alles gedaan. Doch zelfs de keizer komt machteloos tegenover de vorming van de bureaucratie, de talloze reglementen en voorschriften te staan. Vanuit zijn glorieuze paleis in Rome kan hij weinig anders doen dan de vlotlopende regeringsmachine laten draaien. Die moet wel draaien, even als ook het schattenverslindende leger in stand moet worden gehouden...¹⁵

Hoe dit systeem werkt, is mij nog niet geheel duidelijk. Ik denk dat de keizers daadwerkelijk invloed hadden op het deel van het leger dat onder hun directe bevel stond en hun hofhouding. Indirecte macht

---

¹⁴ Ter Haar, J. Sprey, K. (1997). *Het Romeinse keizerrijk*. Baarn Callenbach. 169

¹⁵ Ibidem. 203

hadden ze via de dreiging van anderen,¹⁶ hun spionnen en het geld van de schatkist.

Waarschijnlijk hebben veel schrijvers van boeken over het Romeinse Rijk wel door dat er iets niet helemaal klopt, ondanks het feit dat ze hun boek ophangen aan het leven van de verschillende keizers. Misschien is dit scheve beeld ontstaan omdat de klassieke schrijvers zich eigenlijk uitsluitend met de keizers bezighielden. Hierdoor konden latere historici bijna niet anders dan hierop voortborduren. Toch blijkt soms dat ook deze schrijvers mijn vermoedens delen, getuige een groot aantal van de citaten in dit essay. Gibbon zegt in zijn boek: 'Na een ongeveer veertig jaar durende oorlog, die werd begonnen door de domste, voortgezet door de losbandigste en beëindigd door de bangelijkste van de keizers, was het grootste deel van het eiland aan het Romeinse juk onderworpen.'¹⁷

En Mitchell schrijft: 'Law codes and official lists create an idealized view of the Roman Empire, as it was conceived by lawyers, bureaucrats, and perhaps even emperors.'¹⁸

---

¹⁶ Zie Woolf in de bijlagen

¹⁷ Gibbon, E. (1993). *Herfsttij en ondergang van het Romeinse rijk*. Alphen, Atrium. 11

¹⁸ Mitchell (2007). 37

3 De instandhouding van het keizerschap

In dit hoofdstuk wordt een poging gedaan om te concluderen waarom het systeem van de keizers bleef bestaan ondanks de in voorgaande hoofdstukken aangevoerde argumenten. Ten eerste is het de vraag waarom mannen na al de slechte ervaringen van hun voorgangers nog steeds keizer wilden worden en vervolgens waarom het volk dit bleef accepteren.

Fik Meijer verbaast zich erover dat er altijd mannen waren die keizer wilden worden ondanks het feit dat deze vaak binnen korte tijd en op vervelende wijze aan hun einde kwamen. Vermoedelijk had dit in veel gevallen te maken met de macht die het keizerschap uitstraalde. In sommige gevallen werd de keizer gedwongen het keizerschap te aanvaarden. Jonge keizers hadden natuurlijk weinig in te brengen, maar ook volwassen militairen konden soms hun verplichtingen niet ontlopen.

Het moet voor deze keizers vaak duidelijk zijn geweest dat ze het niet lang uit zouden houden op de troon. Het is bekend dat verschillende personen uit de oudheid nadrukkelijk bezig waren met hun nalatenschap. Caesar zou gehuild hebben toen hij op zijn drieëndertigste in tegenstelling tot Alexander de Grote nog niets bereikt had. Didius Julianus was eveneens bezig met zijn illustere voorgangers, het is voor te stellen dat Julianus het keizerschap slechts kocht om zijn naam in de geschiedenisboeken te vereeuwigen. Door de beperkte interesse van de geschiedschrijvers zijn zelfs de meest obscure usurpatoren in die opzet geslaagd. Al hun namen zijn bekend gebleven, vaak zonder enige relevante of zelfs algemene informatie over die periode.

De laatste reden voor het in stand houden van het keizerschap is waarschijnlijk de gewoonte. Er moest een keizer zijn, wie het werd was van ondergeschikt belang. Wanneer het gevraagd werd, werd er verder ook niet over nagedacht, het werd gewoon gedaan: 'De keizer is dood, leve de keizer!'

Het is in onze samenleving nauwelijks voorstelbaar hoe een mens zich voelt als hij overheerst en onderdrukt wordt. Er was bij het volk wat betreft de keizers sprake van angst en acceptatie. Angst voor willekeur en zeer strenge straffen en een acceptatie van het gezag dat we nu niet meer kennen. Gibbon zegt hierover het volgende: 'In de Romeinse wereld was de gehoorzaamheid uniform, vrijwillig en duurzaam'.¹⁹ Mensen vroegen zich niet af welke invloed ze konden uitoefenen, maar deden blind wat er van ze verwacht werd. Het gezag van de keizers was ondanks hun vaak gebrekkige persoonlijke capaciteiten absoluut. 'As the emperors themselves retreated into the seclusion of the palace, their authority derived not from individual charisma and presence, but from the immanent sacral and institutional power of their office.'²⁰ Dit onfeilbare gezag kwam mede voort uit het gezag van de twee initiators en naamgevers van het systeem der keizers, Julius Caesar en Octavianus. Het volk had ontzettend veel respect voor Julius Caesar door zijn succesvolle oorlogen in Gallië en zijn overtuigende propaganda. Octavianus regeerde zo lang dat veel Romeinen zich na zijn dood al niet meer konden herinneren hoe het was toen Rome nog een republiek was. Door het respect voor Julius Caesar en het lange en succesvolle keizerschap van Octavianus ontstond er gewenning en geloof in het systeem.

Het grote respect kwam onder meer tot uiting in de door keizers zorgvuldig aangewakkerde keizercultus. De keizers zelf staan vrij sceptisch tegenover deze vergoddelijking van hun persoon: '... Toch eisen ook zij deze ceremonie als teken van trouw aan keizer en Rijk. Tempeldienst en offers zijn ook heilig voor hen: de machtigste middelen om de geest van het volk in eerbied en onderdanigheid te binden.'²¹

De laatste reden voor het feit dat het volk niet ingreep is de 'mob-mentality' welke uit diverse bronnen naar voren komt. Het volk dacht niet na, het hield zich slechts bezig met het vervullen van

---

¹⁹ Gibbon (1993). 24

²⁰ Mitchell (2007). 141

²¹ Ter Haar (1997). 206

behoefden en het bejubelen van iedereen die daarvoor ook maar enigszins in aanmerking kwam. 'Niets is zo veranderlijk als de volksgunst. Hetzelfde volk van Rome dat zo hartstochtelijk had gebeden voor Otho toen hij naar het noorden vertrok, bejubelde nu Aulus Vitellius als de nieuwe heerser.'²² Een ander goed voorbeeld hiervan is het verhaal van twee groepen supporters van de paardenrennen die zich tegen de keizer keerden maar zich na een aantal slimme leuzen van de lijfwacht van de keizer weer op elkaar stortten. Het volk was eenvoudig te beheersen.

---

²² Meijer (2006). 55

Conclusie

De stelling is dat het keizerlijk systeem een non-systeem was. Het functioneerde niet omdat het niet hoefde te functioneren. De keizer en zijn hofhouding hadden weinig tot niets te maken met het regeren van het rijk. Eerst is aangetoond dat het systeem geen vaste regels had voor benoeming en opvolging, vervolgens liet ik aan de hand van de tabel zien dat er door de gebrekkige capaciteiten van de keizers, de zeer korte regeerduur en overige omstandigheden geen sprake kon zijn van echt regeren. In het tweede hoofdstuk is aangetoond dat het volk en de senaat nauwelijks hadden met betrekking tot de keizers, het leger des te meer. Het leger heeft vanaf het begin van de keizertijd enorm veel invloed op de keizers en levert zelf ook een zeer groot aantal keizers. Toch wordt het rijk gewoon bestuurd, ongeacht de capaciteiten van de keizer. In het tweede hoofdstuk behandelde ik ook kort de citaten die mijn stelling ondersteunen. In het laatste hoofdstuk beantwoordde ik de vraag waarom het systeem blijft bestaan. Kennelijk had het systeem toch een bepaalde functie. Zowel de keizer als het volk hebben zich in een periode van bijna vijfhonderd jaar blindgestaard op een functie die het rijk vertegenwoordigde maar weinig te maken had met het dagelijks bestuur. Dit onderzoek is geschreven vanuit een ander perspectief. Het perspectief van het kleine jongetje die niet gelooft niet in sprookjes, maar die kijkt naar wat er nu eigenlijk echt te zien was: een rijk dat functioneerde, ongeacht de keizer.

Literatuurlijst

Andersen, H.C.. *Sprookjes van Andersen*. Haarlem (1975).

Gibbon, E.. *Herfsttij en ondergang van het Romeinse rijk*. (Alphen, Atrium 1993).

Ter Haar, J. en K. Sprey, *Het Romeinse Keizerrijk*. (Baarn, Callenbach 1997).

Meijer, F.. *Keizers sterven niet in bed*. (Amsterdam, Athenaeum-Polak & Van Genneep 2006).

Mitchell, S.. *A History of the Later Roman Empire*. (Oxford, Blackwell Publishing Ltd 2007).

Rodgers, N., *De opkomst en ondergang van het oude Rome*. (Utrecht, Veltman Uitg. 2005)

Woolf, G., *Becoming Roman*. (Cambridge, Cambridge University Press. 1998)

Ammianus Marcellinus, *Res Gestae*

Anonymus Valesianus

Aurelius Victor, *Liber de Caesaribus*

Cassius Dio, *Romeinse Geschiedenis*

Eumenius, *Oratio pro instaurandis scholis*

Eusebius, *Leven van Constantijn*

Herodianus, *Historiën*

Lactantius, *De dood van de vervolgers*

Johannes van Antiochië

Jordanes, *Getica en Historia Romana*

Plutarchus, *Vitae Parallelae*

Quintilianus, *Institutio oratoria*
Scriptores Historiae Augustae
Socrates Scholasticus, *Kerkgeschiedenissen*
Suetonius, *Levens van de keizers*
Tacitus, *Jaarboeken en Historiën*
Zonaras, *Romeinse geschiedenis*
Zosimus, *Nieuwe Historiën*

Bijlagen

Bijlage 1

Uit Woolf

At some point in the late 290s ad, an orator from the town of Autun in present day Burgundy made a speech before an imperial governor, perhaps the Prefect of the province of Lugdunensis I. The orator, Eumenius, was a powerful and wealthy citizen of the community of the Aedui, whose capital Autun was, and had recently returned from serving as Magister Memoriae at the court of Constantius Chlorus, one of the two Caesars, or junior emperors, who assisted the Augusti, who at that time ruled the Roman empire. [...] The fact that he sought the support of the governor and of Constantius suggests that the scheme had its critics, whether jealous rivals or those who knew how easily grandiose building projects could involve communities in debt, and heavy maintenance expenses. Nor were emperors as constant in their patronage as the Aedui might have desired.

Bijlage 2 Tabel van honderd Romeinse keizers

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1	27	Augustus	35	Ja	voorganger	Nee	40	213	natuurlijk	Ja	Ja
2	14	Tiberius	56	Ja	voorganger	Ja	22	207	door omgeving	Nee	Nee
3	37	Caligula	25	Nee	voorganger	Ja	3	308	door pretorianen	Nee	Nee
4	41	Claudius	50	Nee	pretorianen	Ja	13	258	door opvolger	Ja	Ja
5	54	Nero	17	Nee	voorganger	Ja	13	238	zelfmoord	Ja	Nee
6	68	Galba	73	Ja	zichzelf	Nee	0	214	door opvolger	Nee	Nee
7	69	Otho	36	Ja	zichzelf	Nee	0	91	zelfmoord	Ja	Ja
8	69	Vitellius	54	Ja	zichzelf	Nee	0	348	door opvolger	Nee	Nee
9	69	Vespasianus	60	Ja	soldaten	Nee	9	353	natuurlijk	Ja	Ja
10	79	Titus	39	Ja	voorganger	Ja	2	80	natuurlijk	Ja	Ja
11	81	Domitianus	29	Nee	pretorianen	Ja	15	4	door omgeving	Nee	Nee
12	96	Nerva	60	Ja	senaat	Nee	1	127	natuurlijk	Nee	Ja
13	98	Trajanus	45	Ja	voorganger	Nee	19	195	natuurlijk	Ja	Ja
14	117	Hadrianus	41	Ja	soldaten	Nee	20	329	natuurlijk	Nee	Ja
15	138	Antoninus Pius	52	Ja	voorganger	Ja	22	237	natuurlijk	Ja	Ja
16	161	Marcus Aurelius	39	Ja	voorganger	Ja	19	10	natuurlijk	Nee	Ja
17	175	Avidius Cassius	45	Ja	zichzelf	Nee	0	96	door omgeving	Nee	Nee
18	180	Commodus	19	Nee	senaat	Ja	12	260	door omgeving	Nee	Nee
19	193	Pertinax	66	Ja	pretorianen	Nee	0	87	door pretorianen	Ja	Ja
20	193	Didius Julianus	60	Ja	pretorianen	Nee	0	66	door opvolger	Nee	Nee
21	193	Septimius Severus	47	Ja	zichzelf	Nee	17	295	natuurlijk	Ja	Ja
22	196	Clodius Albinus	46	Ja	zichzelf	Nee	0	130	zelfmoord	Nee	Nee
23	211	Caracalla	23	Nee	voorganger	Ja	8	93	door pretorianen	Nee	Nee
24	211	Geta	22	Nee	voorganger	Ja	0	330	door omgeving	Nee	Nee
25	217	Macrinus	53	Ja	soldaten	Nee	1	50	door opvolger	Nee	Nee
26	218	Diadumenianus	10	Nee	voorganger	Ja	0	45	door opvolger	Nee	Nee
27	218	Heliogabalus	14	Nee	soldaten	Ja	3	298	door pretorianen	Nee	Nee
28	222	Alexander Severus	14	Nee	pretorianen	Ja	13	5	door opvolger	Ja	Ja
29	235	Maximinus	62	Ja	soldaten	Nee	3	96	door omgeving	Nee	Nee
30	238	Gordianus 1	81	Ja	bevolking	Nee	0	20	zelfmoord	Ja	Nee
31	238	Gordianus II	46	Ja	voorganger	Ja	0	20	door opvolger	Ja	Nee
32	238	Balbinus	60	Ja	senaat	Nee	0	97	door pretorianen	Nee	Nee
33	238	Pupienus	74	Ja	senaat	Nee	0	97	door pretorianen	Nee	Nee
34	238	Gordianus III	13	Nee	pretorianen	Ja	5	206	door opvolger	Ja	Ja
35	244	Philippus 1	40	Ja	zichzelf	Nee	5	206	door opvolger	Nee	Nee
36	247	Philippus II	10	Nee	voorganger	Ja	2	12	door pretorianen	Nee	Nee
37	249	Decius Trajanus	49	Ja	soldaten	Nee	1	346	tijdens gevecht	Ja	Nee
38	251	H. Etruscus	23	Ja	voorganger	Ja	0	91	tijdens gevecht	Ja	Nee
39	251	Trebonianus G.	45	Ja	soldaten	Nee	1	245	door omgeving	Nee	Nee
40	251	Hostilianus	18	Nee	voorganger	Ja	0	45	natuurlijk	Nee	Nee
41	251	Volusianus	20	Nee	voorganger	Ja	1	300	door omgeving	Nee	Nee

42	253	Aemilianus	46	Ja	soldaten	Nee	0	88	door omgeving	Ja	Ja
43	253	Valerianus 1	58	Ja	soldaten	Nee	6	38	tijdens gevecht	Ja	Ja
44	253	Gallienus	40	Ja	voorganger	Ja	14	150	door pretorianen	Ja	Nee
45	259	Saloninus	16	Nee	voorganger	Ja	0	30	door opvolger	Nee	Nee
46	260	Postumus	40	Ja	soldaten	Nee	9	40	door omgeving	Ja	Ja
47	268	Claudius Gothicus	54	Ja	soldaten	Nee	1	360	natuurlijk	Ja	Ja
48	269	Marius	30	Nee	soldaten	Nee	0	66	door omgeving	Nee	Nee
49	269	Quintillus	55	Ja	soldaten	Ja	0	17	zelfmoord	Nee	Nee
50	269	Aurelianus	56	Ja	door soldaten	Nee	5	140	door omgeving	Ja	Ja
51	269	Victorinus	46	Ja	Door soldaten	Nee	2	22	door pretorianen	Nee	Nee
52	269	Victorinus Iunior	12	Nee	voorganger	Ja	0	1	door pretorianen	Nee	Nee
53	270	Tetricus	52	Ja	soldaten	Nee	2	322	natuurlijk	Nee	Nee
54	275	Tacitus	75	Ja	senaat	Nee	0	252	door omgeving	Nee	Nee
55	276	Florianus	58	Ja	zichzelf	Ja	0	88	door omgeving	Nee	Nee
56	276	Probus	44	Ja	soldaten	Nee	6	60	door omgeving	Ja	Ja
57	282	Carus	58	Ja	pretorianen	Nee	0	330	door omgeving	Ja	Ja
58	282	Carinus	30	Nee	voorganger	Ja	2	300	door pretorianen	Nee	Nee
59	283	Numerianus	29	Nee	voorganger	Ja	1	182	door omgeving	Nee	Nee
60	284	Oiocletianus	48	Ja	soldaten	Nee	20	261	natuurlijk	Ja	Ja
61	286	Maximianus	35	Ja	voorganger	Nee	19	210	zelfmoord	Nee	Ja
62	305	Constantius 1	53	Ja	voorganger	Nee	1	84	natuurlijk	Ja	Ja
63	305	Galerius	33	Ja	voorganger	Nee	18	4	natuurlijk	Nee	Nee
64	306	Severus	34	Ja	voorganger	Nee	0	185	door opvolger	Nee	Nee
65	306	Maxentius	28	Nee	pretorianen	Ja	6	0	door opvolger	Nee	Nee
66	308	Licinius	46	Ja	voorganger	Nee	15	289	door opvolger	Nee	Nee
67	305	Maximinus Daia	39	Nee	voorganger	Ja	8	240	zelfmoord	Nee	Nee
68	324	Martinianus	35	Nee	voorganger	Nee	0	68	door opvolger	Nee	Nee
69	306	Constantinus	34	Ja	voorganger	Ja	30	61	natuurlijk	Ja	Ja
70	337	Constantinus II	20	Ja	soldaten	Ja	2	171	door opvolger	Ja	Nee
71	337	Constans	17	Nee	soldaten	Ja	12	168	door opvolger	Nee	Nee
72	337	Constantius II	20	Ja	soldaten	Ja	24	54	natuurlijk	Nee	Ja
73	350	Magnentius	47	Ja	soldaten	Nee	3	202	zelfmoord	Ja	Nee
74	350	Vetranio	72	Ja	soldaten	Nee	0	294	natuurlijk	Ja	Nee
75	350	Nepotianus	31	Nee	zichzelf	Ja	0	27	door opvolger	Nee	Nee
76	360	Julianus Apostata	28	Ja	soldaten	Ja	3	146	tijdens gevecht	Ja	Ja
77	363	Jovianus	33	Nee	soldaten	Nee	0	230	natuurlijk	Nee	Nee
78	364	Valentinianus	43	Ja	soldaten	Nee	11	261	natuurlijk	Ja	Ja
79	364	Valens	36	Nee	voorganger	Ja	14	131	tijdens gevecht	Nee	Nee
80	365	Procopius	40	Ja	soldaten	Nee	0	239	door opvolger	Nee	Nee
81	367	Gratianus	8	Nee	voorganger	Ja	16	1	door opvolger	Nee	Nee
82	375	Valentinianus II	4	Nee	soldaten	Ja	16	173	door opvolger	Nee	Nee
83	379	Theodosius 1	32	Ja	voorganger	Nee	15	358	natuurlijk	Ja	Ja
84	383	Maximus	48	Ja	soldaten	Nee	5	88	door opvolger	Ja	Nee
85	384	Victor	12	Nee	voorganger	Ja	1	268	door opvolger	Nee	Nee

86	392	Eugenius	40	Nee	poppenspeler	Nee	2	14	door opvolger	Ja	Ja
87	393	Honorius	8	Nee	voorganger	Ja	30	215	natuurlijk	Nee	Nee
88	409	Attalus	41	Ja	poppenspeler	Nee	0	70	natuurlijk	Nee	Nee
89	421	Constantius III	36	Ja	voorganger	Nee	0	204	natuurlijk	Ja	Ja
90	423	Johannes	34	Ja	poppenspeler	Nee	1	180	door opvolger	Ja	Ja
91	425	Valentinianus III	7	Nee	voorganger	Ja	32	143	door opvolger	Nee	Nee
92	455	Petronius Maximus	50	Ja	zichzelf	Nee	0	70	door volk	Nee	Nee
93	455	Avitus	50	Ja	poppenspeler	Nee	1	98	natuurlijk	Nee	Nee
94	457	Maiorianus	37	Ja	poppenspeler	Nee	4	126	door poppenspeler	Ja	Ja
95	461	Libius Severus	34	Nee	poppenspeler	Nee	3	355	door poppenspeler	Nee	Nee
96	467	Anthemius	47	Ja	poppenspeler	Nee	5	89	door poppenspeler	Ja	Nee
97	472	Olybrius	31	Nee	poppenspeler	Nee	0	212	natuurlijk	Nee	Nee
98	473	Glycerius	28	Ja	poppenspeler	Nee	0	295	natuurlijk	Nee	Nee
99	474	Julius Nepos	46	Ja	voorganger	Ja	1	64	door omgeving	Nee	Nee
100	475	Romulus Augustus	14	Nee	poppenspeler	Nee	0	305	natuurlijk	Nee	Nee

Bijlage 3 Uitleg en toelichting bij de 'Keizertabel'

Kolom A

In de eerste kolom staat het nummer van iedere keizer. Er zijn in de periode van 27 voor Christus tot 476 na Christus ongeveer 150 keizers, onderkeizers, keizers van deelgebieden en usurpatoren geweest. In mijn tabel zijn het er na enig wikken en wegen honderd geworden. Ik ben tot dit aantal gekomen door verschillende lijsten samen te voegen en daar de namen waar onvoldoende informatie over was uit te verwijderen. Toen er daarna nog 106 namen over waren waaronder zes keizers van het Oost Romeinse Rijk was de keuze snel gemaakt. Julius Ceasar ontbreekt omdat hij officieel geen keizer was en ik kwam er tot mijn ontsteltenis maar te laat achter dat ook Lucius Verus ontbreekt.

Kolom B

Hierin staat het jaar waarin de betreffende keizer tot Augustus of in sommige gevallen tot Ceasar benoemd werd. In het geval van keizer Augustus gaat het hier natuurlijk om 27 voor Christus.

Kolom C

In deze kolom staat de bekende naam van iedere keizer. Dus bijvoorbeeld Caligula in plaats van Gaius Julius Caesar Augustus Germanicus.

Kolom D

In kolom D staat hoe oud de keizers waren ten tijde van hun benoeming. Van de meeste keizers staat dit vrijwel vast. Bij sommige keizers verschillen de bronnen van mening en heb ik het principe van de meeste of meest overtuigende stemmen gehanteerd. In enkele gevallen was helemaal geen leeftijd bekend, in die gevallen heb ik zelf op basis van alle gegevens de meest logische leeftijd berekend. Soms wist ik wie de moeder was en wanneer zij met zijn vader was getrouwd, soms wist ik waar de keizer geboren was en wanneer zijn vader daar geweest was. Soms werd duidelijk gesproken van zeer oude of zeer jonge keizers en soms kon ik verschillende feiten en data combineren om tot een vrij goede schatting te komen. Ik denk dat ik er zelden meer dan twee jaar naast zit.

Kolom E

In kolom E staat of de keizers bestuurlijke of militaire ervaring hadden. Het gaat dan wel om relevante ervaring zoals bijvoorbeeld senator, preator of legerleider. Je zou natuurlijk kunnen zeggen dat militaire ervaring voor een keizer niet voldoende is maar vanaf de tweede eeuw na Christus was dit bijna de enige relevante ervaring voor een keizer.

Kolom F

In deze kolom staat door wie de keizers zijn benoemd of uitgeroepen. Het ging mij er hierbij om wie de beslissing nam, niet wat er daarna officieel gebeurde. Zo worden de eerste keizers officieel nog allemaal benoemd door de senaat maar heeft die senaat in feite weinig keuze. Verder heb ik de mogelijkheden een beetje beperkt. Didius Julianus heeft het keizerschap gekocht, maar de veiling was in handen van de pretorianen en die staan dus in de tabel. Familiebanden met voorgaande keizers werden belangrijk gevonden en zijn ook vaak doorslaggevend voor een keuze, maar dan werd deze keuze uiteindelijk toch door bijvoorbeeld de soldaten gemaakt. Sommige keizers hebben zichzelf tot keizer uitgeroepen, dit deden ze natuurlijk alleen als ze voldoende steun hadden, maar de beslissing lag dan wel echt bij hen zelf. De meeste keizers werden door hun voorganger benoemd, dit was óf hun directe voorganger óf er zat nog een keizer, bijvoorbeeld een oudere broer, tussen. Aan het eind van de tabel staan tien keizers die door de feitelijke machthebber zijn benoemt, ik heb deze feitelijke machthebber een 'poppenspeler¹ genoemd. Misschien zijn er eerder vrouwelijke poppenspelers geweest (de vrouw van Claudius of de moeder van Alexander Severus) maar die hadden volgens mij niet dezelfde openbare macht.

Kolom G

Kolom G geeft aan of de keizer in kwestie familie was van een eerdere keizer. Ik heb alleen gekeken naar bloedverwantschap en aangetrouwde familie. Het adopteren van toekomstige keizers heb ik buiten beschouwing gelaten, omdat er in deze gevallen al op bepaalde eigenschappen werd gelet.

Kolom H

In kolom H staat het aantal jaren dat de keizers hebben geregeerd. Omdat sommige keizers al medekeizers aanstelden of het rijk in delen splitsten, is het aantal regeerjaren (636) groter dan 503 jaar (de periode 27 voor Christus tot 476 na Christus). In feite was er echter steeds maar één keizer aan de macht. Hierdoor lijkt het alsof sommige keizers nog best een tijd geregeerd hebben terwijl ze in werkelijkheid slechts kort de absolute macht hadden. Ook de gemiddelde regeerduur en het aantal keizers dat langer dan bijvoorbeeld vier jaar regeerde is dus rooskleuriger dan in werkelijkheid het geval was.

Kolom I

Kolom I geeft het aantal dagen weer buiten de jaren die hiervoor in kolom H staan. Omdat verschillende keizers minder dan een jaar aan de macht waren is het interessant om te kijken hoe lang hun keizerschap dan wel duurde.

Kolom J

In kolom J beschrijf ik de doodsoorzaak van de keizers. Praktisch alle keizers zijn op verschillende manieren om het leven gekomen. Geen ziekte of complot tegen de keizer was hetzelfde. Ik heb getracht al deze verschillende doodsoorzaken te rubriceren. De geluksvogels

zijn op natuurlijke wijze om het leven gekomen. Het was in die tijd ook nog enigszins normaal om tijdens een oorlog met een ander land om te komen. Verder zijn de meeste keizers vermoord. Door hun opvolger, hun omgeving, hun lijfwacht, hun poppenspeler of het volk. In enkele gevallen kon een keizer bijtijds de hand aan zichzelf slaan.

Kolom K

In kolom K staat of de keizers populair waren bij het volk óf het leger. Sommige keizers waren namelijk zo kort aan de macht dat het volk nog niet echt informatie had om hun gevoelens op te baseren. De populariteit van keizers staat vaak duidelijk vermeld in de bronnen, dit was kennelijk iets dat de oude geschiedschrijvers interesseerde. In de gevallen waar het niet duidelijk staat vermeld was het goed op te maken uit andere gegevens, zoals hoe de keizer aan zijn eind kwam, of mensen bereid waren voor hem te vechten en op welke toon er in de bronnen over hem wordt gesproken.

Kolom L

In kolom L heb ik geprobeerd uit te maken of de keizer een goede keizer was volgens de bronnen en de moderne historici. Vaak was dit zeer eenvoudig, volgens de bronnen zijn keizers in te delen in twee categorieën: zeer goed en zeer slecht. Ik heb gepoogd vooringenomenheid en religieuze kwesties buiten beschouwing te laten maar zeker weten hoe een keizer precies was kunnen we natuurlijk nooit meer. Ook heb ik keizers niet naar huidige maatstaven getoetst, mensen vermoorden en buitenechtelijke affaires hebben hoorden er toen gewoon bij. In geval van twijfel heb ik gekeken wat de meeste schrijvers vonden en wat ik zelf uit de verschillende teksten kon opmaken. 'Ja' en 'Nee' zijn natuurlijk veel te zwart-witte termen om de vele verschillende keizers echt goed mee te beoordelen, maar het was de duidelijkste manier en bijvoorbeeld cijfers geven is net zo arbitrair.

Bijlage 4 Uitkomsten keizertabel

100 keizers in de periode 27 v.C. tot 476. n. Chr
Van Augustus tot Romulus Augustus

Leeftijd ten tijde van benoeming		Doodsoorzaak	
0-20 jaar:	17	Natuurlijk:	28
20-14 jaar:	33	Vermoord door opvolger:	26
40-60 jaar:	39	Vermoord door omgeving:	18
60+ jaar:	11	Vermoord door pretorianen:	11
		Zelfmoord:	8
Uitgeroepen door		Gedood tijdens oorlog:	5
		Vermoord door poppenspeler:	3
Voorganger:	37	Gedood door het volk:	1
Soldaten:	29		
Poppenspeler:	10	Gestorven op natuurlijke wijze:	33
Zichzelf:	10	Vermoord of zelfmoord:	67
Pretorianen:	8		
Senaat:	5		
Bevolking:	1		

Bestuurlijke of militaire ervaring

Ja:	65
Nee:	35

Populair bij het volk of het leger

Ja:	39
Nee:	61

Aantal jaren aan de macht

0-5 jaar:	61
5-10 jaar:	12
10-15 jaar:	8
15-20 jaar:	11
20-25 jaar:	5
25+ jaar:	4

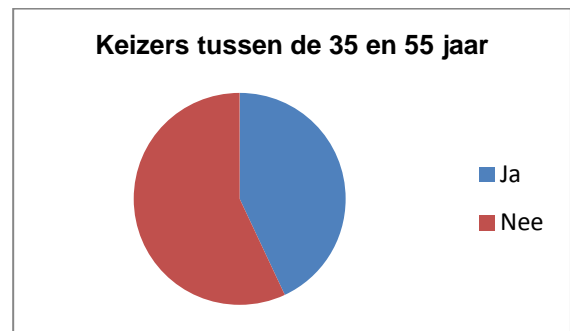
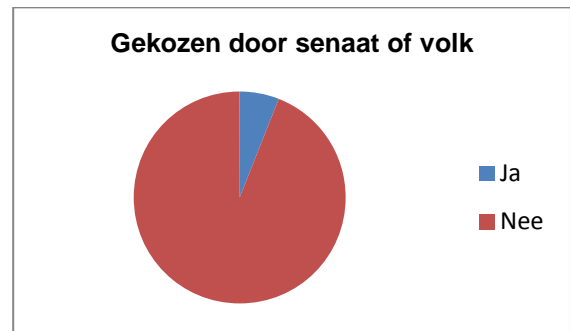
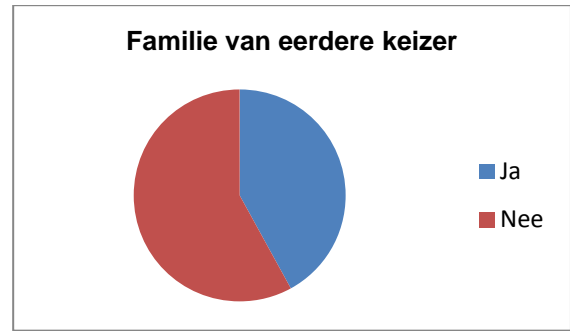
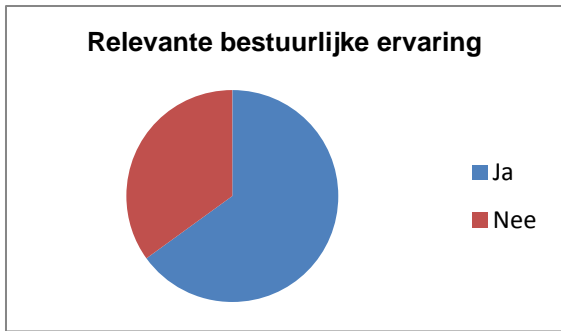
Minder dan 4 jaar:	60
Minder dan 1 jaar:	35

'Goede' keizer volgens historici

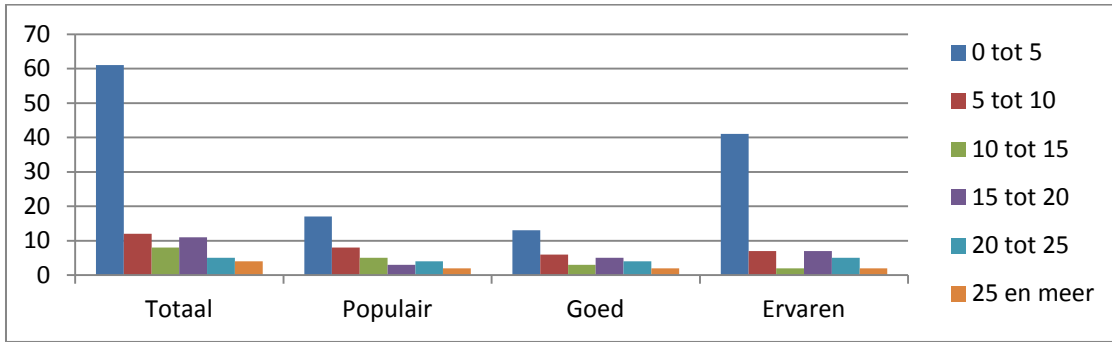
Ja:	33
Nee:	67

Familie van eerdere keizer

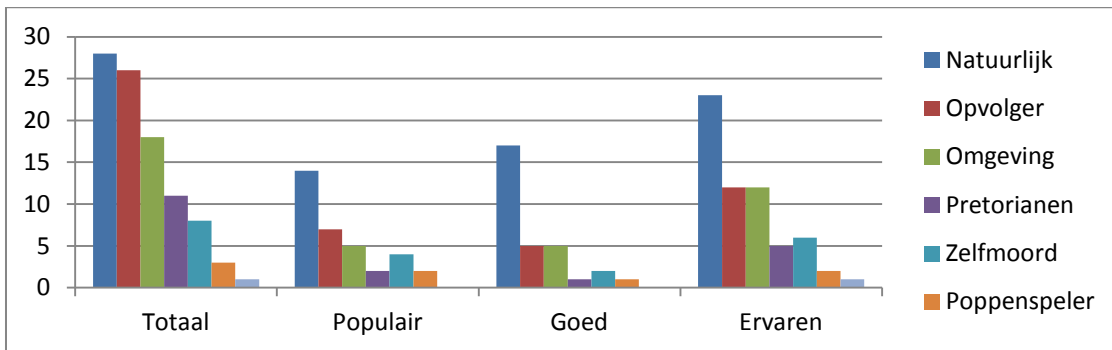
Ja:	42
Nee:	58

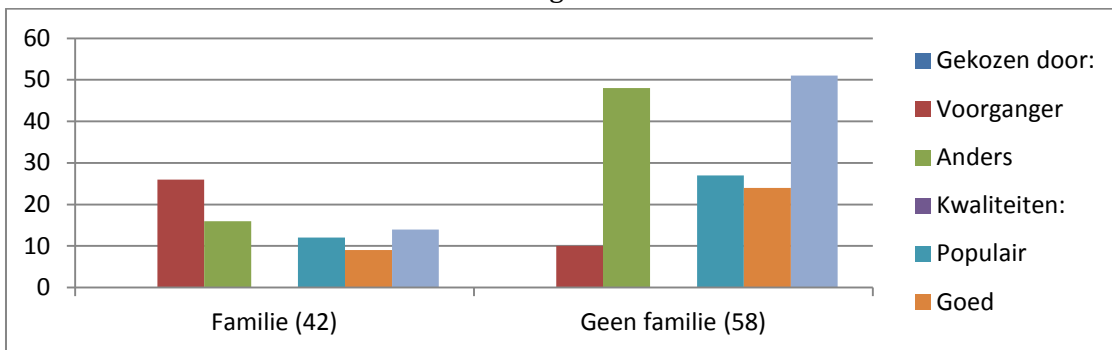
Hoe lang waren de keizers aan de macht?

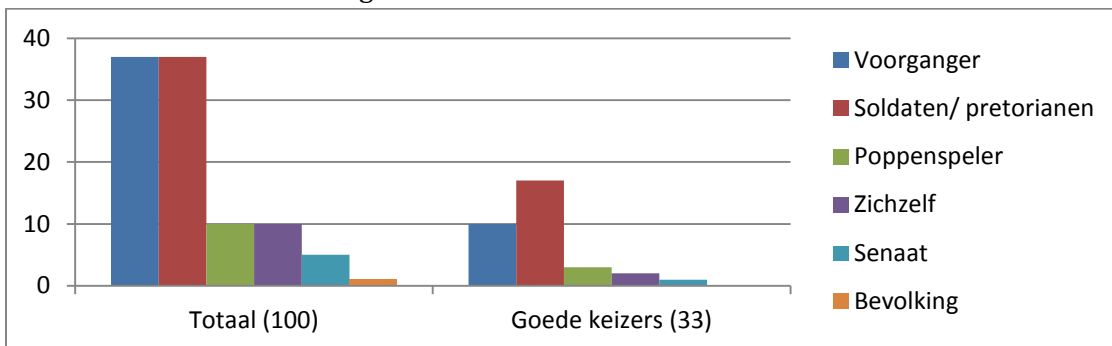
Hoe kwamen de keizers om het leven?

Hoe deden de familieleden het in verhouding met de rest?

Door wie werden de keizers gekozen?

AUTEURSRECHT

Op alle publicaties rust auteursrecht. Alle door de JHSG gepubliceerde stukken zijn uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Op verveelvoudiging van werk staan de sancties die de auteurswet aan schrijvers en uitgevers verleent.

Het is wel mogelijk toestemming vooraf te vragen wanneer verveelvoudiging overwogen wordt.